

Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστες

Βρισκόμαστε στὰ τέλη τοῦ 2015 καὶ ἔχουν συμπληρωθεῖ 500 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἄλδου Μανούτιου, τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ οὐμανιστῆ πὸν ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του στὴ διάδοση τῆς ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς γραμματείας, καθὼς τὸ πιστεύω του ἦταν: ὅτι χωρὶς τὴ γνώση τῶν ἐλληνικῶν οὐμανιστικῆ παιδεία δὲν ὑπάρχει. Μὲ ἀφετηρία τὴν πόλη τῶν Δόγηδων, τὴ Βενετία, ἐργάστηκε ἀκαταπόνητα καὶ μὲ πρωτοφανῆ ζήλο ἀπὸ τὸ 1494 ὡς τὸ 1515, μὲ στόχο νὰ προσφέρει στὸ οὐμανιστικὸ κοινὸ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Βορρᾶ, ἀξιόπιστες πρῶτες ἐκδόσεις τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας – πολλὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ἦταν ἄγνωστες ἕως τότε στὴ Δύση.

Τὸ σκεπτικὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Ἄλδου, ἡ ἀξιοπιστία τῶν ἐκδόσεών του, οἱ Ἕλληνες καὶ ἰταλοὶ συνεργάτες του, τὰ ἄτομα πὸν τὸν ὑποστήριξαν ποικιλότροπα –οἰκονομικὰ καὶ πολιτικά– οἱ κάτοχοι σπουδαίων συλλογῶν χειρογράφων πὸν τοῦ ἐμπιστεύθηκαν τοὺς θησαυρούς τους, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ συνεχιστὲς τοῦ ὁράματός του, ἔχουν ἀπασχολήσει ἐδῶ καὶ δύο αἰῶνες τουλάχιστον τοὺς ἱστορικοὺς καὶ φιλολόγους, σὲ ἐπίπεδο ἐξαντλητικὸ μᾶλλον. Ὡστόσο δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἀποτιμηθεῖ ἡ συμβολὴ τῶν ἐλλήνων συνεργατῶν του, Κρητῶν κυρίως, χωρὶς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτελέσει τὸν ἄθλο του αὐτόν, δηλαδὴ τὴν ἔκδοση ἐλληνικῶν βιβλίων, κάτι πὸν δὲν ἀπέκρυψε ποτὲ καὶ μὲ κάθε εὐκαι-

ρία μάλιστα όμολογοῦσε από τούς αφιερωματικούς Προλόγους τῶν εκδόσεών του.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τή φιλολογική προπαρασκευή τῶν πρὸς έκδοση συγγραμμάτων, ὅσων μάλιστα θὰ κυκλοφοροῦσαν για πρώτη φορά από τις πρέσες του, ὅπως ἡ πεντάτομη έκδοση τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τῶν Διαλόγων τοῦ Πλάτωνα, ἦταν ἡ δυνατότητα πρόσβασης σὲ μεγάλες συλλογές βιβλίων, πὸν στεγάζονταν ὄχι μόνο στὴ Βενετία ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα πνευματικὰ κέντρα τῆς Ἰταλίας, καὶ ὄχι μόνο, ὅπως ἡ Πάντοβα καὶ ἡ Φερράρα. Λόγου χάρη, ἡ μοναδικὴ συλλογὴ τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνα, πὸν εἶχε περιέλθει πρὸ πολλοῦ στὴ Δημοκρατία τῆς Βενετίας καὶ θησαυρίζε ἀρχαίους κώδικες μεγάλης ἀξιοπιστίας, ἡ πλούσια βιβλιοθήκη τοῦ ἑλληνιστῆ Giorgio Valla, τοῦ Niccolò Leoniceo στὴ Φερράρα, τοῦ πρίγκιπα Alberto Pio στὸ Κάρπι, ἀλλὰ καὶ τοῦ στενοῦ του συνεργάτη, τοῦ Μουσούρου, ὑπῆρξαν βασικὴ πηγὴ τῶν εκδόσεών του. Ἀντικειμενικὸς στόχος ἦταν ὄχι μόνο ἡ ἐπίσημανση ἄγνωστων συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντιβολὴ χειρογράφων.

Πιστεῦω ὅτι χρέος ὄλων μας εἶναι νὰ τιμήσουμε τὴ μνήμη τοῦ Ἄλδου καὶ νὰ τονίσουμε τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐλλήνων συνεργατῶν του στὸ τιτάνιο ἐκδοτικὸ του ἔργο. Πόσω μᾶλλον πὸν ὀρισμένες πρῶτες εκδόσεις του ἀντιπροσωπεύουν τὰ σπουδαιότερα συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητας, ὅπως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ σχολιαστὲς τοῦ Σταγειρίτη –Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεὺς καὶ Ἀμμώνιος ὁ Ἑρμείου–, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι τραγωδοί, Σοφοκλῆς, Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης, καὶ βέβαια τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ὅπως καὶ τὰ διδακτικὰ ἔπη τοῦ Ἡσίοδου.

Ὡστόσο, μελέτες πὸν σχετίζονται μὲ Ἕλληνες πὸν δραστηριοποιήθηκαν στὴ Δύση, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς πρώιμης ἰταλικῆς Ἀναγέννη-

σης και μετά, είναι δύσκολο, έως αδύνατον, να συνταχθούν από ερευνητές που δεν έχουν πρόσβαση σε βιβλιοθήκες του εξωτερικού, που αυτές μόνο φιλοξενούν την απαιτούμενη διεθνή βιβλιογραφία. Με τα σημερινά δεδομένα, κάθε παρεμφερές έγχειρημα θα αντιμετώπισει ανυπέρβλητα βιβλιογραφικά ακόμα και γλωσσικά εμπόδια.

Κατά αγαθή τύχη όμως, το 2015 ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Προκόπης Παυλόπουλος εγκαινίασε την «Ιστορική Βιβλιοθήκη του Νεοελληνισμού» του Ίδρυματος Αίκατερίνης Λασκαρίδη, η οποία περιλαμβάνει πλέον των 280.000 τίτλων με έργα της ελληνικής και βυζαντινής γραμματείας, όπως και εκδόσεις που αναφέρονται στην πνευματική δραστηριότητα του Γένους έως και σήμερα. Δεν είναι ο αριθμός των εκδόσεων τις οποίες θησαυρίζει ή εν λόγω «Ιστορική Βιβλιοθήκη» που κάνει τη διαφορά, σε σύγκριση με άλλες βιβλιοθήκες της Ελλάδας και του εξωτερικού, αλλά η ταξινόμηση τους σύμφωνα με τη θεματική οργάνωση του κτήτορα της κάθε συλλογής. Κάτι που επιτρέπει στον ερευνητή να «σπουδάσει» με βάση τις συλλογές αυτές και που, όπωςδήποτε, θα συμπληρώσει τις υπάρχουσες γνώσεις του.

Από την έκδοση αυτή, που κυκλοφορεί εις μνήμην του Άλδου και των ελλήνων κυρίως συνεργατών του, διαφαίνεται καθαρά το κενό, και η βιβλιογραφική ένδειξη ακόμη, που υπάρχει στις ελληνικές βιβλιοθήκες. Το μεγάλο αυτό κενό, με την πρωτοβουλία του Προέδρου του Ίδρυματος, Π. Κ. Λασκαρίδη, έρχονται να συμπληρώσουν οι θησαυροί της «Ιστορικής Βιβλιοθήκης του Νεοελληνισμού» του Ίδρυματος Αίκατερίνης Λασκαρίδη.

Κ. ΣΠ. ΣΤΑΙΚΟΣ